

הרב מתתיהו גבאי

מח"ס "בית מתתיהו"

ירושלים

בירך ברכת לבנה ולא ראה הלבנה, האם יצא

יד"ח?

בס"ד, שבט תשע"ח

לכבוד הרה"ג המפורסם לשו"ת מזכה הרבים רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים. במש"כ לדון במי שבירך ברכת לבנה ביחד עם הציבור, ולאחר הברכה נזכר שלא ראה את הלבנה, אם יצא יד"ח.

א.

אם הראיה מעכבת

בירושלמי ברכות (פ"ט ה"ב) איתא: "הרואה את הלבנה בחידושה אומר ברוך מחדש חדשים", ע"ש. וכ"פ הרמב"ם (פ"י מברכות ה"טז) "הרואה לבנה מברך" וכו' ע"ש. וכן בשו"ע או"ח (ס' תכ"ו ס"א): "הרואה לבנה בחידושה מברך אשר במאמרו ברא שחקים".

ולכא' מדאמרי' "הרואה" י"ל שהוא לעיכובא ובעי לראות בפועל, דהוי ברכה דתליא בראיה, ואולם בגמ' סנהדרין (מ"ב ע"א) איתא דא"ר יהודה ברוך וכו' אשר במאמרו ברא שחקים ע"ש, ולא הוזכרה לשון הירושלמי הרואה לבנה בחידושה מברך מחדש חדשים, וצ"ע מש"כ הבאר הגולה (שם ס' תכ"ו הנ"ל) ע"ד השו"ע "מימרא דר' יהודה בסנהדרין מ"ב", דהמעין בגמ' שם, יראה שלא הוזכר כלל בדברי ר' יהודה לשון הרואה לבנה מברך, אלא רק נוסח ברכת לבנה. וביותר צ"ע ג' דברי הביאור הלכה סי' תכ"ו (ד"ה ונהנין מאורה), שכתב בתו"ד בשם הרדב"ז, דהא אמר ר"י הרואה לבנה בחידושה ע"ש, ובגמ' בסנהדרין שם לא הוזכר כלל לשון

האוצר ♦ גיליון ט"ו

הרואה לבנה מברך, ולכאו' כן מוכח ממה דלא מובאת ברכת הלבנה בפרק הרואה בברכות, וע"כ דאין ברכת לבנה תליא בראיה דווקא, ואף כשבירך ולא ראה יצא יד"ח. ואולם מהירושלמי דאיתא הרואה לבנה בחידושה, לכאו' ס"ל שהראיה מעכבת וכ"פ הרמב"ם והשו"ע, וא"כ אם בירך ולא ראה לא יצא יד"ח דהראיה מעכבת, וכן הירושלמי שם הזכיר "הרואה את הלבנה" בפרק הרואה בברכות, ולכאו' ס"ל דברכת הלבנה תליא בראיה, ואם לא ראה ובירך לא יצא. ושו"ר להגר"י ענגיל בגליוני הש"ס (סנהדרין מ"ב), שהוכיח מהרי"ף בברכות (מ"ח מדפי הרי"ף) שהביא את ברכת לבנה בין שאר ברכת הראיה דע"כ ס"ל שהוא מברכת הראיה עי"ש.

ב.

אם סומא מברך

אולם המג"א שם (ס"א), הביא מתשו' רש"ל (סי' ע"ז), דסומא חייב לקדש הלבנה, וכן כתב המשנ"ב שם (סק"א), שסומא חייב בקידוש לבנה, כי ברכה זו נתקנה על חידוש העולם, וגם הוא נהנה שאחרים מוליכין אותו על הדרך, ודומה ליוצר המאורות עי"ש. וא"כ חזינן שס"ל להמהרש"ל דאף סומא, שאין רואה, חייב בברכת הלבנה, וע"כ שאין הראיה מעכבת בברכת לבנה, ואף שאין הסומא הרואה חייב הוא לברך. וא"כ עפי"ד ה"ה מי שבירך על לבנה ולא ראה קודם שבירך שיצא יד"ח.

אולם בהגהת רעק"א שם הביא את דברי המוהריק"ש, דמלישנא ד-"הרואה" משמע דסומא אין מברך עי"ש, הרי שס"ל דהראיה מעכבת בברכת לבנה, דאמרו הרואה, ולכן סומא, שאין רואה, אין מברך, וא"כ בנידו"ד מי שבירך ברכת לבנה ולא ראה לא יצא לדברי המהריק"ש, שהראיה מעכבת.

ולפמש"נ י"ל שבהכי פליגי הירושלמי והבבלי, שבירושלמי הנ"ל, דאיתא לשון הרואה הלבנה בחידושה, והוזכר בהדי ברכת הרואה ובחדא עם שאר ברכת

(א). הערת העורך: ומ"מ כתב בביאור הלכה ד"נראה לענין סומא דיותר טוב שלא יברך בעצמו ויבקש לאחר שיוציאונו בברכה אשר במאמרו ברא שחקים".

בִּירְךָ בִּרְכַּת לִבְנָה וְלֹא רֹאֵה הַלְּבָנָה, הָאֵם יֵצֵא יִד"ח? קבא

הֲרֹאִיָּה, ס"ל שְׁבִרְכַּת לִבְנָה תִּלְיָא בְּרֹאִיָּה, שֶׁהֲרֹאִיָּה מַעֲכַבְתָּ, וּמִשָּׁהּ י"ל שְׁסוּמָא אֵין מִבְּרַךְ, וְכֹדַעַת הַמַּהְרִיק"ש, אֹלָם בְּבִבְלִי לֹא הוֹזְכְּרָה בִּרְכַּת הַלְּבָנָה בְּפֶרֶק הַרְּוָאָה אֲלֵא בְּמִימְרֵא דר' יְהוּדָה בְּסִנְהֶדְרִין מ"ב, וְהָתָם לֹא הוֹזְכָּר כִּלְלֵל לְשׁוֹן הַרְּוָאָה לִבְנָה, א"כ י"ל שֶׁאֵין הֲרֹאִיָּה מַעֲכַבְתָּ וְגַם סוּמָא חַיִּיב לְבָרַךְ. וְא"כ שְׁפִיר י"ל, דֹּאף אִם בִּירְךָ אֶת בִּרְכַּת הַלְּבָנָה וְנִזְכָּר אַח"כ שֶׁלֹּא רֹאֵה יֵצֵא יִד"ח, דִּלָּא גִרְעַ מְסוּמָא, שֶׁמִּבְּרַךְ אֶף שֶׁאֵין רֹאֵה. וְכֵן רֵאִיתִי לְמוֹח"ז הַגַּה"ח רַבִּי שְׁלֹם יִצְחָק מִזְרְחֵי זצ"ל בְּשׁו"ת דְּבָרֵי שְׁלֹם (ח"ד ס' י"ג אוֹת ח'), שֶׁכָּתַב לְתַלּוּת אִם בִּירְךָ וְלֹא רֹאֵה הַלְּבָנָה, ה"ז תִּלְיָא אִם סוּמָא מִבְּרַךְ עִי"ש^ב.

וְרֵאִיתִי בְּשׁו"ת שְׁבִט הַלּוֹי (ח"ה ס' קכ"ה אוֹת ד') שֶׁכָּתַב בְּעִנֵּין קִידוּשׁ לִבְנָה שֶׁבְּרַךְ וְלֹא הִסְתַּכֵּל קוּדֵם עַל הַלְּבָנָה, וְכָתַב, לְפִי דַעְתִּי פְּשׁוּט שִׁיזָּא, דֶּהֲרֹאֵה לִבְנָה בְּחִידוּשָׁה הֵיִינוּ שִׁידַע שְׁנִתְחַדְּשָׁה, וְכִיּוֹן שֶׁבְּעִינֵין זֹרֵחַת מֵאִיר לֶאֱרָץ כְּמִשָּׁכָה רַמ"א שֵׁם, א"כ זֶה שֶׁמִּקְדָּשָׁה ע"כ הִרְגִּישׁ בְּמֵאוֹר הַלְּבָנָה וְזִרְיַחְתָּהּ, א"כ אֵיךְ הֵלֵךְ לְקַדְּשָׁהּ, וְאֵין הֶהְבֵּטָה בָּהּ מִמֶּשׁ מַעֲכַבְתָּ, וְאִי"ז עִנֵּין לְסוּמָא שֶׁפִּלְפְּלוּ הַפּוֹסְקִים, אוּ בַּגְּדֵרֵי הַכִּיסוּיִּם שֶׁל עֲנָנִים שֶׁדִּבְּרוּ מִזֶּה, דְּזִרְיַחַת הַלְּבָנָה וְחִידוּשָׁה וְאוֹרָה הִנְרִגְשׁ בְּאֶרֶץ הֵיִינוּ רֵאִיִּית הַלְּבָנָה בְּחִידוּשָׁה. וְכָתַב הַשֶּׁבַח"ל שֵׁם, דֹּאף אִם הָאִישׁ הַזֶּה לֹא הִרְגִּישׁ כְּלוּם בְּחִידוּשָׁה, וְרַק נִמְשַׁךְ סָתָם אַחֲרֵי הַהֲמוֹן עִם שֶׁהִלְכוּ לְקַדְּשָׁהּ וְלֹא רֹאֵה אוֹתָהּ, אַעֲפ"כ דַּעְתִּי שִׁיזָּא, דֶּהו"ל כֵּאִילוּ אַחֲרָא אִמְרָ לִי שֶׁרֹאֵה הַלְּבָנָה בְּחִידוּשָׁה וּמִבְּרַךְ, וְלֹא מִיִּבְעִיָּא לְהַמְהַרְש"ל הַנ"ל, שֶׁהֶעִיקָר שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה לְאוֹר הַלְּבָנָה וְסוּמָא מִבְּרַךְ אֲלֵא אִפִּי' לְדַעַת הַרְּדַב"ז שֶׁהוֹבָא שֵׁם, דְּבְעִינֵין מִבֵּיט בְּלִבְנָה מִמֶּשׁ כְּלִשׁוֹן הַרְּוָאָה לִבְנָה בְּחִידוּשָׁה דּוּוֹקָא, מ"מ זֶהוּ דּוּוֹקָא לְכַתְּחִילָה אוּ לְעִנֵּין עֲנָנִים מְכּוּסִים, אֲבָל כְּשֶׁמֵּאִירָה עַל הָאֶרֶץ וְאַחֲרֵים רֹאוּ וְהִרְגִּישׁוּ וְעַפ"ז מִבְּרַךְ אֵין חֲשֵׁשׁ דִּיעֲבַד עַכ"פ עִי"ש.

וְהִנֵּה בְּתַחֲלִילָה כָּתַב הַשֶּׁבַח"ל שֶׁאִי"ז עִנֵּין לְמַחְלֻקַּת אִם סוּמָא מִבְּרַךְ, וְלִבְסוּף תִּלָּה אֶת הַדְּבָרִים בְּדְבָרֵי הַמַּהְרִש"ל אִם סוּמָא מִבְּרַךְ, וְס"ל שֶׁלְעִנֵּין דִּיעֲבַד יֵצֵא, וְכֵן הֶעִיר ע"ד הַשֶּׁבַח"ל בִּזְהָ בְּשׁו"ת בֶּאֱר שָׁרִים (ח"ו ס' ל"ד אוֹת ד'), עִי"ש. וְלִכְאוּ' לְדְבָרֵי

ב). וְע"ע בִּזְהָ בְּס' יוֹצֵר הַמֵּאוֹרוֹת (ס' ס"ח) אִם סוּמָא מִבְּרַךְ אֶת בִּרְכַּת הַלְּבָנָה, וְכִס' עֲטַרְתָּ פִּז (ה'ל' בִּרְכַּת הַלְּבָנָה ס' ל"ה), וְכִסְפָּר גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ (ח"ב עֲנִינִים שׁוֹנִים) לִיד"נ הַרְּה"ג רַבִּי גְּמִלְיָאֵל הַכֹּהֵן רִבִּינוּבִּיץ (סִימָן נ"ב) עִי"ש.

המהריק"ש הנ"ל שסומא אין מברך, וע"כ שס"ל שהראיה מעכבת, א"כ מי שבירך ולא ראה לא יצא^ג.

אמנם י"ל דהא קיי"ל בכ"ה, דא"ר זירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו [מובא בקידושין (כ"ה ע"א), יבמות (ק"ד ע"ב), נדה (ס"ו ע"ב) ובמנחות (י"ח ע"ב) עי"ש], וא"כ י"ל דאף למהריק"ש הנ"ל, שס"ל שסומא אין מברך שאינו רואה, מ"מ י"ל דשאני סומא די"ל דהראיה מעכבת דאינו ראוי לבילה שאינו יכול לראות, ואילו מי שבירך ולא ראה שהיה יכול לראות אין בילה מעכבת בו, ובהכי לכו"ע יצא דאין הראיה מעכבת, שהיה יכול לראות, וכ"כ בשו"ת באר שרים הנ"ל, וכע"ז כתב בספר צורת הלבנה (ס"ו ס"ז), בחולה שאין יכול לצאת לראות הלבנה אפי' דרך חלון ואנשים מעידים לו שכעת הלבנה מאירה יפה, שיכול לברך אע"פ שאין רואה, דלא גרע מסומא, וגם המהריק"ש יודה הכא שיברך, דשאני סומא דאין ראוי לבילה, ולהכי בילה מעכבת בו היינו הראיה, ואילו כשיכול לראות אין הראיה מעכבת, דראוי לבילה אין בילה מעכבת. ועמ"ש"כ בהך כללא דכל הראוי לבילה, ובדין סומא אם עולה לתורה בבית מתתיהו (ח"א ס"ח אות כ"ט) עי"ש.

ובתשו' רבבות ויובלות למו"ר הגר"א גרינבלאט זצ"ל (ח"ב ס' שע"ה) כתב דאם בירך ברכת לבנה ולא ראה הלבנה יצא, כמו שיכול לברך ברכת לבנה אחר עלות השחר עי"ש, והן אמנם שבשו"ת התעוררות תשובה (ח"א ס' קצ"ט) כתב דאפשר לברך ברכת לבנה אחר עלות השחר, אולם בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח ס"כ אות נ"ג) כתב שלא יברך אחר עלות השחר עי"ש^ד.

ואחז"ר ראיתי בשו"ת דבר יהודה (ח"א ס"י) בנידון דידן, בבירך ברכת לבנה ולא ראה, וכתב לדקדק בדברי הגמ' בסנהדרין מ"ב הנ"ל, שלא הזכירה כלל שיש לראות את הלבנה קודם ברכתה, ולא ככל ברכת הראיה המבוארים בפ"ט דברכות, שאיתא להדיא הרואה מקום שנעשו נסים וכו', וכן מקום שנעקר ע"ז, ועל הזיקין ועל הרעמים וכו', וא"כ מ"מ בגמ' סנהדרין לא אמרו הרואה, וע"כ רק בברכות, צריך לברך רק אחר שרואה שהברכה נתקנה על שרואה מקום שנעקר ע"ז או

ג. וע"ע בשו"ת דברי בניהו (ח"ט ס' ס"ב) ובס' הקשת בהלכה (ס' כ"ה).

ד. וע"ע מש"כ בזה בס' חוט שני (יו"ט וחיה"מ, קובץ ענינים או"ח אות י"ב) עי"ש, ובס' החודש והלבנה (פכ"א ס' י"ג), ובס' בירור הלכה (ח"ג או"ח ר"ס תכ"ו).

בירך ברכת לבנה ולא ראה הלבנה, האם יצא יד"ח? קבג

הרים וגבעות, ואילו בברכת הלבנה, אין הברכה ע"ז שרואה את הלבנה אלא על שהלבנה התחדשה וע"ז יכול לברך אף שאין רואה, ולהכי לא הוזכרה ברכת הלבנה עם שאר ברכת הרואה, ויעו"ש דשוק"ט אם סומא מברך ברכת לבנה עי"ש, וכיו"ב בשו"ת באר שרים הנ"ל.

ושו"מ בתשו' אבן ישראל להגרי"י פישר זצ"ל (ח"ט עמ' צ"ד, וכן מובא באבן ישראל על המ"ב עי"ש), שעסק בנידון דידן, וכתב בזה"ל: "לפי"ז פסקתי באחד שראה הקהל מקדשין הלבנה, ונתחבר עמהם וקדש גם הוא ולא ראה הלבנה ושאל אם יצא ואמרתי דלא גרע מסומא שפסק המ"ב כהמהרש"ל דסומא שפיר יכול לברך, דגם הוא נהנה ע"י שאחרים רואים" עי"ש. וכ"פ בס' הליכות שלמה (תפילה פט"ו ס' י"ג): "קידש הלבנה ולא הביט בה בדיעבד יצא", ובדבר הלכה שם (אות י"ד): "כיון שעכ"פ בירך בזמן שנהנים לאורה אע"פ שלא נהנה בעצמו, וגם לא ראה חידוש הלבנה" עי"ש. וע"ע בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ד ס"ב), שבדיעבד אם בירך בלא להסתכל, אף שעבר הרבה זמן מראיתו לא יחזור לברך, דלדעת הרש"ל הנ"ל וודאי שמהני עי"ש, וע"ע מש"כ בשו"ת אדרת תפארת לידידי הגר"א דורי (ח"ו סו"ס ל"ב).

ג.

ברכת לבנה - מברכות השבח, הנהנין, או המצוות

ולכאו' יש לתלות נידון זה, אם בירך את ברכת הלבנה ולא ראה אותה אם יצא יד"ח, וכן סומא אם חייב לברך, בגדר ברכת הלבנה כפי שיתבאר כעת.

ה). וכן פסקו בס' קידוש לבנה (פ"ב ס' י"א) בשם מרן הגריש"א זצ"ל, ובשו"ת וישמע משה (ח"ג ס' קי"ח) בשם מרן הגר"נ קרליץ, ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סו"ס ק"ד).

ובספרי מועדי הגר"ח (ח"ב תשו' כ"ה): "שאלתי למרן הגר"ח קנייבסקי, אם יצא יד"ח קידוש לבנה, כשלא ראה הלבנה ובירך כשהלבנה היתה נראית, והשיב ע"ז צ"ע", הרי שהסתפק בזה, אולם בס' נזר החיים (עמ' קע"ז) השיב מרן ע"ז, שבדיעבד יצא, וכן הביא בס' ענפי משה (ר"ח ס' ל"ו) ובשו"ת וישמע משה (ח"ג ס' קי"ח) עי"ש. וגם בס' ארח כהלכה מבעל השבט הקהתי (עמ' תנ"ו) כתב שבדיעבד יצא אף כשלא ראה עי"ש. וע"ע בס' לבנה בחידושה (עיונים ס' מ"א).

והגר"א נבנצאל כתב לי שמי שבירך ולא ראה לבנה, "כמדומני שלא יצא". וצ"ע.

האוצר ♦ גיליון ט"ו

אם ברכת הלבנה היא כברכת הנהנין על ההנאה מהאור, כדכתב המהרש"א סנהדרין (מ"ב ע"א), שברכת מחדש חדשים אתי נמי על טובת האור יעו"ש, וא"כ הברכה היא על מה שנהנה, ולכן סומא שאין רואה, וכן אם בירך ולא ראה לא יצא יד"ח, דהברכה קאי על ההנאה.

אולם יש להקשות על זה, דאם הברכה היא כברכת הנהנין מ"ט אין מברך בכל יום שרואה הלבנה, כמו כל ברכת הנהנין שמברך בכל פעם, וכן מצאתי בס' מרגלית הים (סנהדרין שם), דע"כ ברכת הלבנה ל"ה ברכת הנהנין, דא"כ היה צריך לברך בכל פעם, וכיו"ב כתב בשו"ת דברי ישראל (ח"א ס' ק"י), דאם מברכין ברכת לבנה פעם בחודש ע"כ שהיא כברכת המצוות, ואם היא ברכת הנהנין היו צריכים לברך בכל עת שנהנים מאורה עי"ש, וכן הוא בברכי יוסף (או"ח ס"ח סק"ב) ובשו"ת חבלים בנעימים (ח"א ס"א) שברכת לבנה היא מברכת המצוות עי"ש.

ואמנם במחזיק ברכה (ס"ח סק"ב) כתב די"ל שהיא ברכת השבח עי"ש, וכן בפרמ"ג, בפתיחה להל' ברכות (ס' י"ח), כתב דברכת השבח אפשר לברך בשיבה, מלבד ברכת הלבנה עי"ש, הרי שנקט שברכת לבנה היא ברכת השבח, וכן השיב מרן הגר"ח קנייבסקי בספרי מועדי הגר"ח (ח"ב תשו' ל"ג, וכ"כ בתשו' הגר"ח ח"ב עמ' תשל"ה), דהיא ברכת השבח.

וא"כ עפ"ז שפיר י"ל דאף סומא שאין נהנה מהלבנה, וכן מי שבירך ולא ראה יצא יד"ח הברכה במה ששיבח את ה' על אור הלבנה, דאין הברכה על ההנאה, דע"ז י"ל שהראיה מעכבת, ולא שבח על עצם בריאת הלבנה, ושפיר אף סומא מברך, וכן מי שלא ראה בשעה שבירך י"ל שיצא. ועי' בס' קדוש לבנה (במילואים ס"ב) מה שהאריך בנפק"מ בהכי אם ברכת לבנה היא ברכת השבח או ברכת הנהנין, וכן בס' ברכת איש (ס"א הערה 7) עי"ש.

אמנם י"ל איפכא, דאף אי ברכת הלבנה היא ברכת הנהנין, אם בירך ולא ראה יצא, שנהנה בפועל מאור הלבנה אף שלא הביט בה, ואילו אם ברכת הלבנה היא ברכת השבח, אין יוצא אא"כ רואה על מה שמשבח, וצ"ע.

ומו"ר בשו"ת משנת יוסף ח"ז (ס' פ"א) נשאל ג"כ בנידון דידן, במי שלא ראה הלבנה בעת שבירך עליה, וכתב שברכת הלבנה אינה ברכת הנהנין שאם לא נהנה אין מברך, אלא היא ברכה על חידוש העולם, ולהכי אף סומא מברך וכמש"כ

בירך ברכת לבנה ולא ראה הלבנה, האם יצא יד"ח? קבה

המשנ"ב, וא"כ פשיטא דאף מי שלא הסתכל בלבנה יצא, דלמעשה הרי נהנה מאורה כשהיא מאירה ע"ג קרקע והולך באור ולא בחושך, והביא מבעל השבט סופר זצ"ל לפרש מה דאמרי' אלמלא לא זכו ישראל להקביל פני אביהם שבשמים אלא פ"א בחודש, אמר אביי הלכך צריך למימרא מעומד, שיש לחקור אם ברכת הלבנה היא ברכת הנהנין, או על חידוש העולם ברכה כללית, ותנא דבי ר' ישמעאל שפ"א בחודש די, א"כ זה מוכח שהיא ברכה על חידוש העולם, דאם הוי ברכת הנהנין, א"כ יברך כל אימת שנהנה, וקיי"ל שברכת הנהנין אומרים בישיבה, וברכת המצוות בעמידה, וז"ש אביי הלכך שפ"א בחודש די, והיא ברכה כללית, א"כ זהו ברכת המצוות וצריך למימרא מעומד עי"ש, והניף ידו שנית בשו"ת משנת יוסף חי"ג (ס' קל"ז), וסיים עפי"ד השבט סופר הנ"ל, ולפי"ז שהמצוה לומר ברכה זו אינה להנאתו, גם בלא נהנה ממש יצא יד"ח עי"ש. ודברי השבט סופר הובאו גם בשו"ת דברי ישראל (ח"א ס' ק"י) עי"ש, דע"כ שברכת הלבנה כברכת המצוות יעו"ש, ובמש"כ בס' החודש והלבנה (פכ"ב ס"ב).

ד.

בירך ברכת החמה ולא ראה החמה

ויש לדון בבירך את ברכת החמה עם כולם ולא ראה החמה, אם יצא יד"ח, דכיון דאמרי' בברכות (נ"ט ע"ב): "הרואה חמה בתקופתה וכו', אומר ברוך עושה מעשה בראשית", וכ"פ בשו"ע (או"ח ס' רכ"ט ס"ב) "הרואה חמה בתקופתה והוא מכ"ח לכ"ח שנה וכו', אומר ברוך עושה מעשה בראשית", הרי דאמרי' לשון הרואה, ואם נימא דהרואה בדווקא, והראיה מעכבת, אם בירך ברכת החמה ולא ראה לא יצא יד"ח, אל"ה דהרואה לאו דווקא.

ומצאתי בתשו' באר שרים ח"ז (ס' מ"ג), דפשיט"ל אם בירך ברכת החמה ולא ראה החמה שיצא יד"ח, דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וגם בברכת הלבנה וכן בברכת החמה בירך ולא ראה יצא יד"ח עי"ש, וכן מסיק בשו"ת באר שרים ח"ו (ס' ל"ד) לענין ברכת הלבנה אם בירך ולא ראה יצא עי"ש.

ולכאו' ה"ז תליא אם סומא מברך ברכת החמה, דהשערי תשובה (ס' רכ"ט סק"ג), הביא מהמחזיק ברכה, דש"ץ סומא לא יברך ברכה זו, ואף להרש"ל, דס"ל שסומא

מברך ברכת הלבנה, אפשר דמודה בזה, ולכן אין לסומא לברך. ועפ"ז אם בירך ברכת החמה ולא ראה לכו"ע לא יצא. ולכאז' ס"ל להמחזיק ברכה דשאני ברכת החמה, של"ה ברכת הנהנין שלא נתחדש דבר בהנאתה אלא היא ברכה שזכינו לראותה שוב בנקודת מעגלה הראשון כמו שהייתה בעת תליית המאורות, וא"כ שאני מסומא בברכת הלבנה, שנהנה ממה שאחרים מוליכין אותו, ולהכי י"ל שיברך, ואילו בברכת החמה י"ל שלכו"ע סומא לא יברך. אולם בס' מגן גיבורים (ס' רכ"ט סק"ג) פסק דסומא מברך ברכת החמה, וכ"כ בשו"ת זרע אמת (ח"ג ס' כ"ד), עי"ש ובמה שהביא בזה בספר ברכת החמה (פ"ב ס"ט). ועפ"י דסומא מברך, ה"ה י"ל דמי שבירך ברכת החמה ולא ראה החמה יצא יד"ח וצ"ע.

ושו"מ בס' ברכת החמה להגר"צ כהן (פ"ג ס"ה), דכתב דאם בירך על החמה בלי להביט בה תחילה, טוב יעשה אם יביט בה ויחזור ויברך בלא שם ומלכות, וטוב שיוציאו אחר שלא בירך עדיין עי"ש. ולכאז' זה תליא בהך מחלוקת אם סומא מברך ברכת החמה ולהסוברים דסומא מברך, ע"כ שאין הראיה מעכבת, א"כ ה"ה מי שבירך על החמה ולא ראה יצא, ואף להסוברים שסומא אין מברך י"ל דאם בירך על החמה ולא ראה יצא, דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכמש"כ הבא"ש הנ"ל, לענין ברכת הלבנה, וכן בס' צורת הלבנה הנ"ל.

ה.

בירך ברכת האילנות ולא ראה האילנות

והלום ראיתי בשו"ת שבט הלוי (ח"ו ס' נ"ג אות ד'), שכתב בדין ברכת האילנות שברכה זו היא ברכת השבח, וכתב השבה"ל ובאמת ספק בידי אם לא ראה כלל, רק אמרו לו מאילנות היפים דמלבלי והוא נתן שבח והודאה, בברכה זו יתכן דלא צריך לברך בתנאי זה של הראיה, משום שאינו מבו' בשו"ע אם מעכב עי"ש.

הרי שהסתפק די"ל דמי שבירך ברכת האילנות ולא ראה דאולי שיצא, דברכת האילנות הוי מברכת השבח והוא נתן שבח ויצא, אף שלא ראה, ועפ"י ד י"ל ה"ה לענין ברכת הלבנה, דאם נימא שהיא ברכת השבח יצא אף שלא ראה הלבנה, דסו"ס נתן שבח לה' וכברכת האילנות.

אולם מרן הגר"ח קנייבסקי כתב לי שאם בירך ברכת האילנות סמוך לאילנות ונזכר שלא ראה את האילנות, לא יצא ידי חובה. הרי דאף שלענין ברכת הלבנה ס"ל להגר"ח ק שבדיעבד יצא גם כשלא ראה, וכנ"ל, לענין ברכת האילנות ס"ל שלא יצא כשלא ראה, אף בדיעבד. ובביאור החילוק ביניהם, י"ל שלענין ברכת האילנות מבו' בגמ' ברכות (מ"ג ע"ב) ור"ה (י"א ע"א): "האי מאן דנפיק ביומי דניסן וחזי אילני דמלבלבי אומר ברוך אתה וכו'", וכ"פ בשו"ע (או"ח ס' רכ"ו): "היוצא בימי ניסן וראה אילנות וכו' מברך", א"כ י"ל שהברכה תליא בראיה, וכשלא ראה לא יצא, ואילו בברכת הלבנה י"ל דלא הוזכר בגמ' בסנהדרין לשון הרואה וכנ"ל ולכן אין הראיה מעכבת, וכמו דמסיק המשנ"ב הנ"ל דאף סומא מברך. ואכן בס' תורת חיים (סופר) ס' רכ"ד ס"י) כתב לחלק שסומא מברך את ברכת הלבנה, שכן נהנה ע"י אורה גם אם אין רואה, אבל בברכת האילנות תליא בשמחת הלב, ואם אין רואה אותם לא יוכל לשמוח כ"כ, עי"ש, ועפי"ד י"ל דאם בירך על האילנות ולא ראה לא יצא, דתליא בשמחת הלב, ועי' בשו"ת ישיב יצחק (חי"ג ס"ו).

ובס' מעשה חמד לידידי הג"ר אליהו כהן (הל' ברכת האילנות פ"ה ס"ח), כתב: "ראה ציבור שמברכים ונזדרזו לברך עמם, ונזכר שלא ראה מאומה, קרוב להיות ברכתו לבטלה, ומ"מ לא יברך שוב וטוב שישמע שנית מאחר לצאת ידי ספק", ובס"ק ט"ו שם: "שהרי צריך שיראה". ול"ד לברכת הלבנה שגדרה קרוב לברכת הנהנין, שיש מקום לומר דמכיון שנהנה לא קבעו שבח עד שיראה על מה משבח. ואכן בס' יוצר המאורות (ס' נ"א) הביא בשם הגר"א נבנצאל דסומא אין מברך ברכת האילנות, שהוי ברכה דתליא בראיה עי"ש. וכן מסיק בס' פרח מטה אהרן לידידי הג"ר אדיר כהן (הל' ברכת האילנות ס' י"ד) בבירך על אילנות ולא ראה, דלא יצא, וכיו"ב בס' אשרי האיש (הל' ברכת האילנות ס' י"ג), דסומא אין מברך ברכת האילנות דתליא בראיה עי"ש. אמנם, כתב לי הג"ר שמאי גרוס, בעל שבט הקהתי, בבירך אילנות ולא ראה, דלכאו' יצא.

אולם יש לעיין לפי מש"כ בס' פשט ועיון להגר"מ שטרנבוך (ברכות מ"ג אות תרח"צ), די"ל שברכת האילנות ל"ה כברכת הנהנין אלא היא נתקנה על טבע האילנות, ויעו"ש נפק"מ בזה, וי"ל עפ"ז דאף שבירך על האילנות ולא ראה י"ל שיצא, שהרי בירך על טבע האילנות וצ"ע.

ועי' במעשה חמד (ס"ב) מה שהאריך בפלוגתת הראשונים אם ברכת האילנות היא ברכת השבח עי"ש, ואולם בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג ס"ב) נקט שברכת האילנות הוי ברכת הנהנין, ומש"ה אין לברך על עצי ערלה עי"ש. אמנם, בהגהת רעק"א הסתפק בזה אם מברכין ברכת אילנות על עצי ערלה, ובשו"ת דובב מישרים (ח"ג ס"ה) הוכיח מב"ק ס"ט שמברך על עצי ערלה. ושאלתי להגר"ק אם מברכין ברכת אילנות על עצי ערלה, והשיב דיש מחמירין, ועי' מה שציינתי בזה במועדי הגר"ח (ח"א תשו' ג'). ואולי דין זה תליא בשאלה זו: אם ברכת האילנות הוי ברכת הנהנין אין יכול לברך ליהנות על עצי ערלה, ואילו אם הוי ברכה כללית ושבח לה' יכול לברך על עצי ערלה וצ"ע.

ושו"ר בס' עולה מן המדבר (ס' רכ"ו ס"א) שעמד בנידון דידן, מי בירך עם הציבור ברכת אילנות ולא ראה את האילנות אם יצא, והביא את דברי הרא"ש (ברכות פ"ט סו"ס כ"ג), בברכת השחר שהם הודאה על הנאותיו ועל סידורו של עולם שנהנה ממנו יכול לברך אח"כ, והא דאמרי' כל הברכות מברך עליהם עובר לעשייתן היינו בברכת המצוות, שאומר בהם וצונו להקב"ה, הוא תחלה על מה שצונו, אבל בברכת השבח כגון אלו יכול לברך אח"כ עי"ש. וכתב בס' עולה מן המדבר, שבברכת השבח יכול לברך קודם, ובברכת האילנות, שמשבח בריות טובות להנות בני אדם, זהו ברכת הודאה על ההנאה, ויכול לברך לפני שראה, וחילק בין ברכת השבח בסתמא, שצריך לברך קודם שרואה שידע על מה שמשבח ומתפעל, לבין ברכת השבח על ההנאה, די"ל שיכול לברך קודם שראה עי"ש, ועפי"ד השבחה"ל, שיצא יד"ח ברכת האילנות אף כשלא ראה, דסו"ס נתן שבח והודאה, ה"ה י"ל עפ"ז אם בירך ברכת החמה ולא ראה יצא, למש"כ בשו"ת שבט הלוי (חי"א ס' נ"ט אות ב'), שברכת החמה הויא ברכת השבח עי"ש וצ"ע.

(ו). ועי' מש"כ בזה אם מברכין ברכת אילנות על עצי ערלה בס' ברכת שמואל (ס' רכ"ו ס"א שם), ובס' פרח מטה אהרן (ס' כ"ו) ובס' תולדות נח (עמ' תתי"ח).